

## **Współczesne standardy pracy dziennikarza jako kryterium oceny działania w granicach przysługującej wolności wypowiedzi. Analiza wybranych orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka**

### **1. Wstęp**

Wolność prasy to w czasach współczesnych wolność fundamentalna w każdym państwie demokratycznym. W dobie intensywnego rozwoju środków masowego przekazu stała się standardem, przyczyniając się jednocześnie do kształtowania świadomego społeczeństwa obywatelskiego. Media stały się podstawowym nośnikiem informacji budzącym zainteresowanie społeczne. Każdego dnia miliardy odbiorców zasiadają przed odbiornikami telewizyjnymi i radiowymi, nie sposób pominąć także roli Internetu. Szeroko rozumiana „prasa” spełnia nie tylko funkcję informacyjną, ale także wpływa na postrzeganie pewnych zjawisk przez opinię publiczną, przez co przyczynia się do kształtowania poglądów swoich odbiorców. Niestety, dzięki sile oddziaływania media są także łatwym narzędziem manipulacji. Jeżeli do programu telewizyjnego, którego oglądalność sięga miliard widzów, przeniknie kłamstwo, zostanie powielone one miliard razy<sup>1</sup>.

Niniejsze opracowanie ma na celu przedstawienie podstawowych gwarancji prawnych funkcjonowania wolnej prasy oraz jej dopuszczalnych ograniczeń. Autorka przedstawia tę wolność jako fundament państwa demokratycznego, jednocześnie zwracając uwagę na zagrożenia, jakie ze sobą niesie jej niewłaściwe pojmowanie. Analizie poddane zostało orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, które stanowiąc studium konkretnych przypadków, akcentuje granice działania w ramach prawnie przyznanej wolności wypowiedzi. Na tej podstawie autorka stara się dowieść tezy, iż granicą wolności prasy jest tzw. dobre dziennikarstwo, czyli działanie zgodne ze współczesnymi standardami pracy dziennikarza. Celem pracy jest zakreslenie granic wolności prasy we współczesnych porządkach prawnych zgodnie z wytycznymi przedstawionymi przez Europejski Trybunał Praw Człowieka. W związku z tym w niniejszym artykule przedstawione zostały podstawowe obowiązki dziennikarskie, których spełnienie pozwala na uchylenie się od zarzutu bezprawności działania i pozwala zakwalifikować dane działanie w ramach przysługującej wolności.

---

<sup>1</sup> E. Nowińska, *Wolność wypowiedzi prasowej*, Wolters Kluwer Polska, Kraków 2007, s. 17.

## 2. Wolność prasy jako fundamentalna wolność w europejskim systemie ochrony praw człowieka

### 2.1. Art. 10 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności i jego znaczenie dla wolności prasy

W okresie rozwoju i odbudowy porządków demokratycznych po drugiej wojnie światowej przedstawiciele rządów, zdając sobie sprawę z możliwych zagrożeń, jakie niesie ze sobą zagwarantowanie nieskrępowanej wolności prasy, uczynili tę wolność przedmiotem regulacji międzynarodowych. Została ona przewidziana przez akty zarówno o charakterze uniwersalnym, wydawanych w ramach systemu ONZ, jak i regionalnym.

Na kontynencie europejskim największe znaczenie ma niewątpliwie Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności<sup>2</sup>, przyjęta w ramach systemu Rady Europy. Jej postanowienia gwarantują szereg praw i wolności, w tym wolność wyrażania opinii, która ma kluczowe znaczenie z punktu widzenia działalności prasowej. Warto podkreślić fakt, że konwencja ta jest wielostronną umową międzynarodową, w związku z czym ma charakter wiążący. Ponadto zgodnie z Konstytucją RP jej postanowienia są bezpośrednio stosowane i mają pierwszeństwo przed ustawami w przypadku konfliktu ich treści. Doniosłość postanowień konwencyjnych podkreśla także jej art. 3, zgodnie z którym państwa uznają zasadę praworządności i wszystkie osoby pozostające pod ich jurysdykcją korzystają z praw człowieka i podstawowych wolności.

Dla wolności wypowiedzi największe znaczenie ma artykuł 10 konwencji, który gwarantuje wolność wyrażania opinii oraz wskazuje na elementy mieszczące się w ramach tej wolności. Warto zauważyć, że w literaturze krytyce poddaje się posługiwanie się terminem „wolność wyrażania opinii”, wskazując, że właściwsza byłaby „swoboda wypowiedzi”<sup>3</sup> lub „wolność ekspresji”<sup>4</sup>. Przekaz bowiem nie musi mieć formy wypowiedzi słownej, może być to gest, ubiór, rzeźba, czyli tzw. mowa symboliczna, jeśli komunikuje informację lub ideę<sup>5</sup>. Pomijając jednak pewne nieścisłości terminologiczne, w ramach art. 10 należy wyróżnić trzy elementy: wolność posiadania poglądów, wolność przekazywania informacji i idei oraz wolność ich otrzymywania<sup>6</sup>.

Jako pierwsza wymieniona została wolność posiadania poglądów. Ujęcie to może budzić pewne wątpliwości, bo odnosi się przecież do wewnętrznego stanu myśli. Gwarrantacje takie jednak nie są bezprzedmiotowe, ponieważ chronią przed indoktrynacją oraz

<sup>2</sup> Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r., Dz. U. 1993 Nr 61, poz. 284 ze zm.

<sup>3</sup> M.A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej*, Warszawa 2009, s. 413.

<sup>4</sup> J. Sobczak, *Prawo prasowe. Komentarz*, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa 2008, s. 32–33.

<sup>5</sup> Ł. Machaj, *Wypowiedzi symboliczne w orzecznictwie Sądu Najwyższego USA*, Wrocław 2011, s. 44.

<sup>6</sup> L. Garlicki, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, Tom I: *Komentarz do art. 1–18*, wyd. C.H. Beck, s. 585.

naciskiem na ujawnianie własnych przekonań<sup>7</sup>. Oprócz wolności posiadania poglądów konwencja przyznaje również wolność otrzymywania oraz przekazywania informacji, co stanowi rdzeń wolności wypowiedzi. Szczęólnego znaczenia nabiera natomiast dla podmiotów, których zawodowa działalność skupia się na tego rodzaju aktywności. Należy do nich zaliczyć niewątpliwie dziennikarzy. W celu prawidłowego zrealizowania wolności otrzymywania informacji niezbędne jest więc zagwarantowanie funkcjonowania wolnej prasy.

## **2.2. Dopuszczalne przesłanki ograniczenia wolności w świetle art. 10 ust. 2 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności**

Wolność wyrażania opinii w systemie Rady Europy nie jest jednak wolnością absolutną i w uzasadnionych przypadkach podlega stosownym ograniczeniom. Artykuł 10 wskazuje na zespół przesłanki i kierunek dopuszczalnych limitów. Należy mieć jednak na uwadze, że zasadą jest istnienie wolności wypowiedzi, natomiast wszelkie jej ograniczenia mają charakter wyjątku i powinny być interpretowane ściśle. Jako takie, muszą spełniać trzy podstawowe kryteria. Pierwszym z nich jest legalność formalna, co oznacza, że ograniczenia muszą być przewidziane w ustawie. Niedopuszczalne jest ustanawianie ich w aktach rangi podustawowej, a także opieranie istnienia przesłanek na domniemaniach<sup>8</sup>. Następnie konwencja wskazuje na wymóg „konieczności”. Rodzi to po stronie państwa obowiązek każdorazowego rozważenia, czy ograniczenia nie są nadmierne oraz adekwatne do celu, który usprawiedliwia ich wprowadzenie. Zgodnie z wymogiem legalności materialnej natomiast ograniczenie musi być uzasadnione wystąpieniem jednej z przesłanek, które zostały jasno wyrażone w art. 10 ust. 2 konwencji. Co do zasady, pokrywają się one z wartościami przyjętymi w ramach systemu uniwersalnego przez Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych i obejmują: interes bezpieczeństwa państwowego lub bezpieczeństwa publicznego, konieczność zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu, ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób. Tradycja europejska nakazywała jednak twórcom konwencji na uwzględnienie dodatkowych wartości, takich jak integralność terytorialna, zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych oraz zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej<sup>9</sup>. Celem niniejszego opracowania nie jest szczegółowe omówienie wszystkich przesłanek uzasadniających możliwość wprowadzenia stosownych ograniczeń. Chciałabym natomiast

<sup>7</sup> I.C. Kamiński, *Ograniczenia swobody wypowiedzi dopuszczalne w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Analiza krytyczna*, Warszawa 2010, s. 32–33.

<sup>8</sup> J. Sobczak, *Fetysz wolności prasy*, [w:] Kuś M. (red.), *Prawne, ekonomiczne i polityczne aspekty funkcjonowania wolności mediów i kreowania ich zawartości*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2010, s. 41.

<sup>9</sup> I. Dobosz, *Prawo Prasowe*, Wolters Kluwer business, Warszawa 2011, s. 49.

zwrócić uwagę na wypracowanie w orzecznictwie strasburskim pewnego standardu wolności prasy i katalogu obowiązków dziennikarskich postrzeganego jako granica działania w ramach przyznanej wolności.

### 3. Wolność prasy i jej dopuszczalne ograniczenia w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

#### 3.1. Zakres pojęcia „wolność wypowiedzi”

Na tle stosowania konwencji niejednokrotnie dochodzi do konfliktów, spowodowanych najczęściej kolizją przepisów wolnościowych. Sprzyja temu nieostrość zwrotów w niej zawartych oraz konieczność zachowania daleko idącej ostrożności przy stosowaniu przez państwa ograniczeń konwencyjnych wolności. Ponadto konwencja jako akt uchwalony ponad 60 lat temu do zachowania aktualności zawartych w niej treści wymaga modyfikacji w zakresie interpretacji wraz ze zmianą obyczajów i rozwojem społeczeństwa. Nieoceniona staje się tutaj pomoc Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej też jako: ETPCz i Trybunał) z siedzibą w Strasburgu, którego orzecznictwo pełni rolę unifikującą. Zgodnie z zasadą subsydiarności Trybunał staje się właściwy, kiedy państwa nie wywiązują się ze swoich zadań związanych z realizacją konwencyjnych praw i wolności. Ponadto, na znaczenie strasburskiego orzecznictwa wskazuje fakt, że został mu przyznany przymiot prawnie wiążącego składnika konwencji, co stanowi realizację zasady solidarności. Konsekwencją tego jest fakt, że wyrok Trybunału każdorazowo wywołuje skutek wobec wszystkich państw sygnatariuszy, niezależnie od tego, którego z nich dotyczy. Jako takie orzeczenia ETPCz mają charakter normatywny, samoistny, autonomiczny i mogą być bezpośrednio stosowane<sup>10</sup>. W literaturze spotyka się co prawda także odmienne stanowisko, zgodnie z którym wyrok ETPCz dotyczy tylko państwa lub państw, przeciw którym skierowano skargę. Jednakże nawet Ci autorzy podkreślają, że orzeczenia Trybunału pomimo ich oddziaływania jedynie w sferze *inter partes*, wpływają na interpretację postanowień konwencyjnych, wykraczając poza sferę jednostkowych rozstrzygnięć<sup>11</sup>.

Wolność wyrażania opinii, zagwarantowana przez art. 10 konwencji, jest obok prawa do prywatności wolnością, która doczekała się najliczniejszego orzecznictwa organów strasburskich. Trybunał wielokrotnie musiał zmierzyć się z wyznaczeniem jej zakresu pojęciowego, a także rozwiązaniem kolizji z innymi prawami i wolnościami.

<sup>10</sup> M. Masternak-Kubiak, [w:] M. Jabłoński (red.) *Wolności i prawa jednostki w Konstytucji RP*. Tom I: *Idee i zasady przewodnie konstytucyjnej regulacji wolności i praw jednostki w RP*, C.H. Beck, 2010, s. 54–55.

<sup>11</sup> M. Balcerzak, *Oddziaływanie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sferze inter partes i erga omnes*, [w:] A. Śledzińska-Simon, M. Wyrzykowski (red.), *Precedens w polskim systemie prawa*, Warszawa 2010, s. 164–165.

Bardzo często koncentrował się na wolności wypowiedzi prasowej, przypisując prasie rolę publicznego strażnika, ale jednocześnie zwracając uwagę na szczególną odpowiedzialność i obowiązki, której na niej ciąży<sup>12</sup>. Warto w tym miejscu podkreślić, że konwencja jest umową międzynarodową, która dotyczy praw i wolności człowieka i obywatela i w związku z tym nie obejmuje „prasy” rozumianej jako działalność wydawnicza<sup>13</sup>. Natomiast słuszne wydaje się wskazywanie na wolność wypowiedzi dziennikarskiej i w tym kontekście orzecznictwo jest aktualne także w odniesieniu do pojęcia „wolności prasy”. Analiza pewnych kluczowych spraw pozwala jednak na wyprowadzenie europejskich standardów działalności prasy, a także jej dopuszczalnych ograniczeń.

### 3.2. „Margines swobody” przy stosowaniu ograniczeń

Pierwszym z orzeczeń, w którym Trybunał wypowiedział się na temat konwencyjnej wolności słowa, jest wyrok *Handyside przeciwko Wielkiej Brytanii* dnia 7 grudnia 1976 r.<sup>14</sup> Orzeczenie to jest kamieniem milowym, w którym Trybunał po raz pierwszy zawarł reguły dotyczące stosowania art. 10 konwencji. Nawiązując do okoliczności sprawy, Richard Handyside, właściciel brytyjskiej niszowej oficyny wydawniczej, zapowiedział na dzień 1 kwietnia 1971r. angielską premierę publikacji zatytułowanej *Mały czerwony podręcznik*. Była to pozycja skierowana do czytelników w wieku od 12 do 18 lat. W przeddzień premiery, poprzedzonej głośną kampanią reklamową, policja na wniosek prokuratora wszczęła postępowanie przeciwko wydawnictwu. Tym, co zaniepokoiło organy ścigania, było podejrzenie naruszenia ustawy o obscenicznych publikacjach. *Mały czerwony podręcznik* zawierał obszerny rozdział poruszający takie tematy jak masturbacja, homoseksualizm, aborcja itp., które w opinii prokuratora oraz sądu zmierzały do deprawacji i zepsucia. W rezultacie zajęte egzemplarze uległy konfiskacie i zniszczeniu.

Na tle tej sprawy pojawił się istotny problem zakresu dopuszczalnych ograniczeń wolności wypowiedzi w porządkach krajowych w kontekście cytowanego wcześniej art. 10 ust. 2 EKPCz. W omawianym przypadku przesłanką, którą Wielka Brytania usprawiedliwiała legalność swoich działań, była ochrona moralności. Trybunał podkreślił, że nie ma jednej, obowiązującej europejskiej koncepcji moralności. W dobie ewolucji poglądów i rozwoju poszczególnych społeczeństw organy krajowe, stosując stosowne ograniczenia, powinny zawsze uwzględniać lokalną specyfikę. Dotyczy to zarówno legislatywy, która już na etapie tworzenia prawa może uznać niektóre ograniczenia za pożądane, oraz organów sądowych, interpretujących prawo. W związku z tym w pierwszej kolejności to na poziomie krajowym spoczywa obowiązek uznania danych ograniczeń za niezbędne. Oczywiście, margines swobody pozostawiony państwom nie jest

<sup>12</sup> Wyrok ETPCz w sprawie *Godwin v. Zjednoczone Królestwo* z dnia 27 marca 1996 r., skarga nr 17488/90.

<sup>13</sup> E. Nowińska, *Wolność wypowiedzi...*, op. cit., s. 23.

<sup>14</sup> Wyrok ETPCz w sprawie *Handyside p. Wielkiej Brytanii* z dnia 7 grudnia 1976 r., skarga nr 5493/72.

nieograniczony i podlega kontroli Trybunału. Wynika to z faktu, że swoboda wypowiedzi jest podstawą i filarem funkcjonowania społeczeństwa demokratycznego. Swoboda ta nie ogranicza się wcale do poglądów przychylnych i nieobraźliwych, lecz odnosi się także co do tych, które obrażają czy oburzają. Co więcej, nie dotyczy ona określonego typu informacji czy form wypowiedzi. Obejmuje wypowiedzi polityczne, artystyczne, informacje handlowe, a nawet muzykę i reklamę<sup>15</sup>. Wolność wypowiedzi nie ogranicza się także do wyrażania poglądów własnych, ale dopuszczalne jest przekazywanie informacji pochodzących z innych źródeł<sup>16</sup>. Mając na uwadze znaczenie tej fundamentalnej wolności, a jednocześnie konieczność zagwarantowania innych wartości, Trybunał bada orzeczenia krajowe, bacząc na wszystkie okoliczności sprawy i na tej podstawie kontroluje swobodę ocen pozostawioną państwow.

### 3.3. Katalog obowiązków dziennikarskich

#### 3.3.1. Obowiązki dziennikarskie jako granica działania zgodnego z prawem

Wolność wypowiedzi prasowej nie jest więc wolnością absolutną, ale wiąże się z obowiązkami i odpowiedzialnością. Sformułować należy tezę, że granicą tej wolności jest najczęściej konieczność poszanowania praw i wolności innych osób, zwłaszcza prawa do prywatności i dobrego imienia. Efektem tego jest sformułowanie przez Trybunał pewnych standardów pracy dziennikarza i katalogu obowiązków, których sumienne wypełnienie pozwoli na uchylenie się od zarzutu bezprawności i zakwalifikowanie danego działania w granicach przysługującej wolności wypowiedzi. Z kolei działanie niezgodne z nałożonymi obowiązkami jako niezgodne z prawem nie zasługuje na ochronę i uzasadnia ingerencję państwa w przyznaną wolność. Orzeczeniem, które po dziś dzień nie straciło na aktualności i które wyznacza rdzeń standardu pracy dziennikarza jest wyrok w sprawie *Prager i Oberschlick przeciwko Austrii*<sup>17</sup>. Trybunał skupił w nim swoją uwagę na sformułowaniu nakazów staranności wymaganej od dziennikarzy. Austriacki dziennikarz, Prager, opublikował artykuł, w którym poddał krytyce sędziów orzekających w wiedeńskim sądzie okręgowym do spraw karnych. Jego publikacja stanowiła swoisty atak na orzekających w nim sędziów, których nazwał „zdolnymi do wszystkiego”, „cieszącymi się absolutną władzą”. Sędzia, który określony został mianem „wściekłego” i „dopuszczającego się aroganckiego szykanowania oskarżonych”, postanowił wytoczyć dziennikarzowi proces o zniesławienie. Sąd krajowy przychylił się do powództwa sędziego,

<sup>15</sup> Wyrok ETPCz w sprawie *CasadoCoca v. Hiszpania* z dnia 24 lutego 1994 r., skarga nr 15450/89.

<sup>16</sup> Decyzja ETPCz w sprawie *Otto – Preminger – Institut v. Austria* z dnia 12 kwietnia 1991 r., skarga nr 13470/87.

<sup>17</sup> Wyrok ETPCz w sprawie *Prager i Oberschlick v. Austria* z dnia 26 kwietnia 1995 r., skarga nr 15974/90.

uznając te epitety jako godzące w dobre imię sędziego. Rozstrzygając, dla sądu krajowego najistotniejszy, jednak był fakt, że dziennikarz publikujący wypowiedzi zniesławiające sędziego nie dochował wymogów staranności zawodowej przewidzianej przez przepisy krajowego prawa prasowego, w związku z tym nie może on powoływać się na przysługującą mu wolność wypowiedzi i w omawianym przypadku podlega ona stosownym ograniczeniom. Trybunał w wyroku z dnia 26 kwietnia 1995 r. podzielił zdania Artykuł 10 konwencji zapewnia wolność wypowiedzi, jednak wolność ta wiąże się nierozzerwalnie z obowiązkami i odpowiedzialnością. W związku z tym Trybunał potwierdza pewne przywileje, jakimi cieszą się dziennikarze, nie zapominając jednak o ciąży na nich równocześnie odpowiedzialności. Akcentuje, że prasa i dziennikarze powinni mieć na względzie ochronę reputacji innych osób oraz potrzebę ochrony informacji poufnych. Na tle omawianej sprawy Trybunał sformułował katalog obowiązków dziennikarskich.

### **3.3.2. Obowiązek przekazywania informacji o charakterze ścisłym i rzetelnym, znajdujących potwierdzenie w faktach**

Pierwszym z obowiązków akcentowanych przez Trybunał jest obowiązek przekazywania wypowiedzi o charakterze ścisłym i rzetelnym. Aby wypowiedź można było uznać za rzetelną, musi posiadać potwierdzenie w pewnych faktach. Przy czym kryterium wypełnienia tego obowiązku będzie to, czy dziennikarz działał z należytą starannością i dążył do prawdziwego i precyzyjnego relacjonowania. Ocenie podlega więc samo jego działanie, a nie jego rezultat. Trybunał jednoznacznie potwierdza, że prawdziwość informacji powinna być sprawdzona w źródłach godnych zaufania. Ponadto dziennikarz powinien sprawdzić przed publikacją, czy istnieją inne dostępne źródła, które potwierdzają podawane przez niego dane<sup>18</sup>. Zaniechania tej czynności nie usprawiedliwia chęć szybkiego przekazania sensacyjnych wiadomości<sup>19</sup>.

Z kolei oparcie wypowiedzi na źródłach wiarygodnych wyłącza odpowiedzialność, jeżeli informacje te pomimo staranności w dążeniu do wykrycia prawdy okazały się nieprawdziwe. W sprawie *Bladet Trompo A/S i Stensaas przeciwko Norwegii* z dnia 20 maja 1999 r.<sup>20</sup> dziennikarze pewnej gazety opublikowali artykuł, który zniesławiał osoby prywatne. Jak podkreślił Trybunał, w przedmiotowej sprawie dziennikarze zwolnieni byli jednak od obowiązku weryfikacji informacji, ponieważ twierdzenia swoje opierali na oficjalnym raporcie przygotowanym na zlecenie władz państwowych.

<sup>18</sup> Wyrok ETPCz w sprawie *Pedersen i Baadsgaard v. Dania* z dnia 19 czerwca 2003 r., skarga nr 49017/99.

<sup>19</sup> Wyrok ETPCz w sprawie *RumyanaIvanova v. Bułgaria* z dnia 14 lutego 2008 r., skarga nr 36207/03.

<sup>20</sup> Wyrok ETPCz w sprawie *Bladet Trompo A/s i Stensaas p. Norwegii* z dnia 20 maja 1999 r., skarga nr 21980/93.

Tezę tę potwierdza orzeczenie w sprawie *Dalban v. Rumunia*. Trybunał uznał wówczas, że umorzenie postępowania przeciwko dyrektorowi znanej spółki już po ukazaniu się artykułu nie może być podstawą wymierzenia kary dziennikarzowi, który swoje informacje oparł wcześniej na zarzutach stawianych we wszczętym jeszcze postępowaniu<sup>21</sup>. Co więcej, w sprawie *Selisto v. Finlandia* Trybunał uznał, że nie można wymagać od dziennikarzy, aby działali z „totalną obiektywnością” i w związku z tym za dopuszczalne uznał oparcie publikacji na urzędowych dokumentach z pominięciem jednego z nich<sup>22</sup>.

Natomiast naruszeniem obowiązku profesjonalnego działania będzie oparcie się wyłącznie na źródłach politycznych, np. informacji podanej przez partię konkurencyjną, czy dziennikarskich. W kasusie *Standard VerlagsgesellschaftmbH* doszło do wydania publikacji prasowej krytykującej krajowego starostę, a powołującej się na oświadczenie prasowe partii opozycyjnej. Trybunał podkreślił wówczas, że taki komunikat prasowy nie może być traktowany tak samo jak oficjalny raport zamówiony przez instytucję publiczną<sup>23</sup>.

Analiza powyższych spraw pozwala na wyprowadzenie ogólnego wniosku, zgodnie z którym informacja rzetelna i ścisła to informacja znajdująca potwierdzenie w faktach. Warto nadmienić także, że przy ocenie wypełnienia obowiązku weryfikacji użytych informacji Trybunał dokonuje rozróżnienia wypowiedzi na fakty i sądy oceniające. Już w wyroku *Lingens v. Austrii* Trybunał nałożył na organy krajowe obowiązek ustalenia, czy dana wypowiedź stwierdza fakty czy zawiera opinię bądź ocenę<sup>24</sup>. Na taką konieczność wskazuje konsekwentnie Trybunał także we wspomnianym już orzeczeniu *Prager i Oberschlick v. Austria* czy też w wyrokach *Feldek v. Słowacja*<sup>25</sup>, *Jerusalem v. Austria*<sup>26</sup>. Podział ten ma doniosłe znaczenie, ponieważ twierdzenia opisowe można wykazać, natomiast sądy oceniające nie podlegają dowodzeniu. Nie oznacza to jednak pełnej swobody w ich formułowaniu, gdyż każda ocena powinna posiadać dostateczną podstawę faktyczną. Podstawa ta powinna być tym bardziej solidna, im poważniejszy i śmiały jest dany sąd oceniający, zwłaszcza gdy jego treść prowadzi do zniesławienia konkretnych osób. Doskonałym zobrazowaniem tej reguły są okoliczności

<sup>21</sup> Wyrok ETPCz w sprawie *Dalban v. Rumunia* z dnia 28 września 1998 r., skarga nr 28114/95.

<sup>22</sup> Wyrok ETPCz w sprawie *Selisto v. Finlandia* z dnia 16 listopada 2004 r., skarga nr 56767/00.

<sup>23</sup> Wyrok ETPCz w sprawie *Standard VerlagsgesellschaftmbH* z dnia 22 lutego 2007 r., skarga nr 37464/02.

<sup>24</sup> Wyrok ETPCz w sprawie *Lingens v. Austria* z dnia 8 lipca 1986 r., skarga nr 9815/82.

<sup>25</sup> Wyrok ETPCz w sprawie *Feldek v. Słowacja* z dnia 12 lipca 2001 r., skarga nr 29032/95.

<sup>26</sup> Wyrok ETPCz w sprawie *Jerusalem v. Austria* z dnia 27 lutego 2001 r., skarga nr 26958/95.

jednej z najnowszych spraw *Łaja News Sp. z o.o. przeciwko Polsce*<sup>27</sup>, które chciałym w tym miejscu przytoczyć.

Skarżąca spółka wydawała tygodnik Fakty i mity. W 2007 roku na jego łamach ukazał się artykuł, który w dość jednoznaczny sposób zarzucał prokuraturze w Łodzi kontakty z osobami zaangażowanymi w handel narkotykami. Szczególnie dotkliwie napiętnował on prokurator Annę T. Kobieta, oburzona zarzutami, wystąpiła do sądu z powództwem o ochronę dóbr osobistych w rozumieniu art. 23 i 24 Kodeksu cywilnego. Sąd pierwszej instancji powództwo uwzględnił, a sąd apelacyjny oraz Sąd Najwyższy utrzymały wyrok w mocy. Oskarżona spółka została zobowiązana do przeprosin pokrzywdzonej na łamach tygodnika i przyznanie podania nieprawdziwej informacji pomawiającej niesłusznie Annę T. Ponadto wyrok nakazywał zapłatę 30 tysięcy złotych tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. *Blaja News*, niezadowolona z rozstrzygnięcia, złożyła skargę do ETPCz, podnosząc zarzut naruszenia prawa do swobody wypowiedzi zagwarantowanej w art. 10 EKPCz. Trybunał po raz kolejny musiał więc zdecydować, czy ingerencja w konwencyjną wolność wypowiedzi była uzasadniona. W tym celu obowiązany był stwierdzić, czy zaskarżona ingerencja była proporcjonalna do realizacji zamierzonego celu, czy odpowiadała pilnej potrzebie społecznej oraz czy powody podane przez państwo są istotne i uzasadnione. Kryteria te tworzą tzw. test na niezbędność. Trybunał potwierdził ponadto, że państwa posiadają pewien margines swobody, który podlega kontroli Trybunału władnego ostatecznie do stwierdzenia, czy zastosowane ograniczenie jest możliwe do pogodzenia z wolnością wypowiedzi. W przedmiotowej sprawie niewątpliwie doszło do konfliktu pomiędzy wolnością słowa a prawem do ochrony dóbr osobistych osób wykonujących funkcje publiczne. Trybunał podkreślił, że zagadnienia dotyczące funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości niewątpliwie budzą społeczne zainteresowanie i jako takie są przedmiotem działalności prasy. Prokuratorzy są funkcjonariuszami, którzy powinni przyczyniać się do właściwego wymierzania wymiaru sprawiedliwości, w związku z tym racje miała powodowa spółka, twierdząc, że sprawa wymaga zbadania na forum publicznym. Niemniej jednak nie usprawiedliwia to faktu bezprawnego naruszania dóbr osobistych i podawanie informacji niesprawdzonych, nierzetelnych i nieprawdziwych. Urzędnicy służby cywilnej powinni być w sposób szczególny chronieni przed oszczerstwami, które mogą podważyć zaufanie społeczeństwa do funkcjonowania aparatu państwowego. Oczywiście, jedną z podstawowych funkcji prasy jest informowanie społeczeństwa o zdarzeniach ważnych i budzących zainteresowanie, jednak nie zwalnia jej to z przedstawienia podstawy faktycznej dla stawianych publicznie zarzutów. Dziennikarze w każdym przypadku obowiązani są do

<sup>27</sup> Wyrok ETPCz w sprawie *Blaja News Sp. z o.o. v. Polska* z dnia 26 listopada 2013 r., skarga nr 59545/10.

zachowania należytej staranności w działaniu i wykazaniu dowodów na poparcie swoich twierdzeń. Jednocześnie Trybunał konsekwentnie potwierdza wyprowadzoną w poprzednich orzeczeniach dystynkcję na stwierdzenia faktów i sądy oceniające. Co prawda wypowiedzi oceniających nie można wykazać, nie oznacza to jednak możliwości ich dowolnego, subiektywnego formułowania. Trybunał raz jeszcze potwierdza, że sąd oceniający powinien być wsparty podstawą faktyczną. W omawianej sprawie zarzuty prasy wobec prokurator Anny T. były tych podstaw pozbawione. Dziennikarze w poszukiwaniu taniej sensacji zaniechali obowiązku dołożenia należytej staranności. Przede wszystkim nie zweryfikowali informacji uzyskanych od osób trzecich. Oczywiście wolność wypowiedzi obejmuje także publikacje obraźliwe, jednakże na gwarancje z art. 10 można powoływać się tylko wówczas, gdy informacje przedstawiane przez prasę są rzetelne, dokładne i prawdziwe.

### **3.3.3. Obowiązek przekazywania wypowiedzi dotyczących kwestii, które budzą zainteresowanie opinii publicznej, a także przedstawianie ich w sposób zgodny z wymogami etyki dziennikarskiej i w dobrej wierze**

Jako ostatni z obowiązków Trybunał wskazuje obowiązek przekazywania wypowiedzi dotyczących kwestii, które budzą zainteresowanie opinii publicznej, a także przekazywanie ich w sposób zgodny z wymogami etyki dziennikarskiej i w dobrej wierze. W ten sposób prasa wypełnia ciężącą na niej funkcję informacyjną oraz kontrolną. Trybunał zaznacza, że prasa pełni główną rolę w państwie, którego podstawą są rządy prawa. Cięży na niej obowiązek przekazywania informacji i idei dotyczących problemów politycznych oraz innych spraw budzących publiczne zainteresowanie. W ten sposób zapewnia proces komunikacji intelektualnej we współczesnym społeczeństwie i stanowi niezbędny instrument realizacji wolności otrzymywania informacji<sup>28</sup>. W orzecznictwie Trybunału nie doszło jednak do wypracowania zwartej i jednoznacznej definicji wypowiedzi o zagadnieniach mających publiczne znaczenie. Wskazuje się, że należy do nich zakwalifikować takie wypowiedzi, które służą powstaniu i sprawnemu funkcjonowaniu opinii publicznej, która opierając się na przekazywanych informacjach będzie zdolna do podejmowania świadomych decyzji, zwłaszcza dotyczących instytucji publicznych<sup>29</sup>. Warto natomiast zwrócić uwagę, że ze względu na zmiany zachodzące w społeczeństwie oraz gustach odbiorców informacje te coraz częściej dotyczą politycznego marketingu i skandali. Zmniejsza się natomiast zainteresowanie informacyjnym wymiarem przekazywanych

<sup>28</sup> Wyrok ETPCz w prawie *Lingens p. Austrii* z dnia 8 lipca 1986 r., skarga nr 9815/82 oraz Wyrok ETPCz w sprawie *Prager i Oberschlick v. Austria* z dnia 26 kwietnia 1995 r., skarga nr 15974/90.

<sup>29</sup> I. C. Kamiński, *Ograniczenia swobody...*, op. cit., s. 187–189.

faktów<sup>30</sup>. Prowadzi to do popularyzacji i tabloidyzacji prasy. Niewątpliwie zjawisko to prowadzi do obniżenia standardów dziennikarstwa i jakości informacji. Prasa popularna traci swą obiektywność, a centrum jej zainteresowania coraz częściej stanowią skandale i „tanie” sensacje<sup>31</sup>.

Obowiązki sformułowane przez Trybunał stają się niezwykle aktualne w czasach postępującej maksymalizacji zysku i wpływów finansowych z artykułów prasowych. W pogoni za sensacją działania dziennikarzy bardzo często dalekie są od zgodnych z normami moralnymi. W efekcie, w porządkach wewnętrznych wielu państw organizacje i związki dziennikarzy utworzyły liczne kodeksy etyczne, które wyznaczają pewne standardy działania. W Polsce warto zwrócić uwagę chociażby na Kodeks etyki dziennikarskiej Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich z 13 października 2001 r., w którym członkowie Stowarzyszenia zobowiązują się do przekazywania rzetelnych, bezstronnych informacji, różnorodnych opinii i umożliwianie udziału w debacie publicznej. Ponadto akcentują, iż wolności słowa i wypowiedzi towarzyszy odpowiedzialność za publikację, a dobro odbiorcy ma zawsze pierwszeństwo przed interesem autora, redaktora, wydawcy lub nadawcy<sup>32</sup>. Z kolei Karta Etyczna Mediów z dnia 29 marca 1995 r. do najważniejszych zasad etyki dziennikarskiej zalicza: prawdę, obiektywizm, uczciwość, szacunek, tolerancję, pierwszeństwo dobra odbiorcy, wolność i związaną z nią odpowiedzialność<sup>33</sup>. Także na arenie międzynarodowej znajdziemy stosowne uregulowania. Już w roku 1954 r. światowy Kongres Międzynarodowej Federacji Dziennikarzy uchwalił Deklarację Zasad, która następnie wraz ze stosownymi poprawkami stała się kodeksem zawodowym dziennikarzy zajmujących się zbieraniem, publikowaniem i komentowaniem informacji. Dokument ten co do zasady pokrywa się z katalogiem zasad wyprowadzonym przez Trybunał i obejmuje m.in. przekazywanie informacji opartych na faktach, których źródło jest znane, obowiązek dążenia do wykrycia prawdy czy rzetelne zbieranie i publikowanie informacji<sup>34</sup>.

W literaturze wskazuje się jednak na słabość uregulowań zawartych w kodeksach etycznych. Po pierwsze, w rzeczywistości prawno-społecznej państw jest ich zbyt wiele, co stwarza pewien chaos i utrudnia ustalenie jednego, jasnego katalogu norm etycznych.

<sup>30</sup> F. Esser, *Tabloidization of News. A comparative Analysis of Anglo – American and German Press Journalism*, „European Journal of communication”, 1999, vol. 14 (3), s. 293 oraz L. Szot, *Obiektywizm w mediach publicznych*, [w:] P. Bielawski, A. Ostrowski (red.), *Media publiczne. System medialny w Polsce – pytania i dezyderaty*, wyd. Naukowe SCRIPTORIUM, Poznań – Opole 2011, s. 274.

<sup>31</sup> Ł. Bartosik, *Tabloidyzacja sposobu przedstawiania polityki i polityków w dzienniku „Fakt”*, [w:] P. Dudek, M. Kuś (red.), *Prawne, ekonomiczne i polityczne aspekty funkcjonowania mediów kreowania ich zawartości*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2010, s. 274.

<sup>32</sup> <http://www.sdp.pl/s/kodeks-etyki-dziennikarskiej-sdp>, (dostęp: 17.11.2014).

<sup>33</sup> [http://www.radaetykimediaow.pl/index.php?option=com\\_content&view=category&layout=blog&id=2&Itemid=3](http://www.radaetykimediaow.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=2&Itemid=3), (dostęp: 17.11.2014).

<sup>34</sup> <http://www.zb.eco.pl/bzb/31/deklarac.htm>, (dostęp: 17.11.2014).

Swoje kodeksy etyczne posiadają bowiem przedstawiciele poszczególnych rodzajów dziennikarstwa, liczni wydawcy, nadawcy, dziennikarze radiowi, telewizyjni i prasy drukowanej<sup>35</sup>. Ponadto normy zawarte w kodeksach, pomimo ich doniosłości moralnej, nie posiadają przymiotu prawnie wiążącego. Kodeksy etyczne nie mają charakteru źródeł prawa, w związku z tym nie można nakładać sankcji karnych za ich nieprzestrzeganie.

#### 4. Podsumowanie

Wolność prasy to niewątpliwie jedna z podstawowych zasad i fundament współczesnej, demokratycznej rzeczywistości. Z uwagi na rozwój środków i technik masowego przekazu wzrastającą rolę mediów w kształtowaniu opinii i poglądów społecznych wolność ta nabiera ostatnio coraz większego znaczenia. Zagwarantowana została ona w szeregu aktów prawnych, pochodzących nie tylko od ustawodawców krajowych, ale także mających wymiar międzynarodowy. Należy zaznaczyć, że akty te tworzą pewien minimalny zakres ochrony, który następnie musi być przestrzegany w prawie wewnętrznym państw. Z tego względu rozwiązania zawarte w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności będą wzorem i fundamentem dla naszej regulacji konstytucyjnej i ustawowej. W literaturze podkreśla się rosnący wpływ konwencji na polskie prawo i praktykę oraz przestrzeganie wymogów strasburskich przez polskich sędziów<sup>36</sup>.

Mając na uwadze zagrożenia, jakie niesie ze sobą rozwój mediów i nieskrępowana wolność prasy, twórcy konwencji przyjęli koncepcję wolności formalnej. Artykuł 10 wskazuje na możliwość stosowania pewnych ograniczeń na poziomie krajowym, oczywiście po spełnieniu stosownych przesłanek.

Niedookreśloność zwrotów zawartych w konwencji, a także konieczność zachowania przez ustawodawców krajowych daleko idącej ostrożności przy stosowaniu ograniczeń konwencyjnych wolności sprzyjają konieczności dokonywania interpretacji jej postanowień przez Europejski Trybunał Praw Człowieka. Dotychczasowe orzecznictwo pozwala na sformułowanie pewnych standardów działalności prasy. Trybunał podkreśla znaczenie prasy w państwie, którego podstawą są rządy prawa, ale jednocześnie akcentuje, że przyznana jej wolność wiąże się z obowiązkami i odpowiedzialnością. W praktyce doznaje ona pewnych ograniczeń, zwłaszcza z uwagi na konieczność zagwarantowania praw i wolności innych osób. Swoboda wypowiedzi, w tym wypowiedzi prasowej, została poddana pewnym rygorom, ponieważ nie ma ona charakteru nadrzędnego w stosunku

<sup>35</sup> M. Domagalski, *Hieny Roku: jak mocno można piętnować*, „Rzeczpospolita” z dnia 6–7 października 2012 r.

<sup>36</sup> I.C. Kamiński, *Swoboda wypowiedzi w orzeczeniach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu*, Zakamycze 2006, s. 15.

do innych praw<sup>37</sup>. Analiza dotychczasowego orzecznictwa Trybunału pozwala na wyprowadzenie wniosku, że granicą wolności prasy będzie najczęściej tzw. dobre dziennikarstwo, czyli działanie zgodne ze standardami wyprowadzonymi przez Trybunał. Przypisywanie prasie szczególnej roli, jaką ma do odegrania w zakresie kształtowania świadomego społeczeństwa obywatelskiego oraz określanie jej mianem publicznego strażnika<sup>38</sup> wiąże się z pewnymi powinnościami, których sumienne wypełnienie pozwala na uchylenie się od zarzutu bezprawnego działania. Efektem tego jest sformułowanie przez Trybunał katalogu obowiązków. Przestrzeganie ich treści w codziennej dziennikarskiej pracy skutkuje uznaniem danego działania jako zgodnego z prawem i podjętego w ramach przysługującej wolności wypowiedzi. Natomiast postępowanie motywowane jedynie chęcią zysku, wyprzedzenia konkurencji, uzyskaniem rozgłosu po ujawnieniu informacji sensacyjnej i nierzetelnej z pewnością nie zasługuje na ochronę. Pozostając w konflikcie z prawami i wolnościami innych osób, zwłaszcza ochroną dobrego imienia, czci czy prawa do prywatności, wolność prasy doznaje wówczas stosownych ograniczeń. Trybunał dopuszcza posługiwanie się pewną przesadą czy prowokacją dziennikarską, jednak nie umożliwia to działań nieetycznych i formułowania wypowiedzi zniesławiających, nierzetelnych i nieprawdziwych. Jako takie nie zasługują one na ochronę i usprawiedliwiają ingerencję państwa zgodnie z koncepcją wolności formalnej.

Standardy strasburskie stawiają przed osobami wykonującymi zawód dziennikarza nie lada wyzwanie. Wolność słowa niesie ze sobą ogromną odpowiedzialność i konieczność wykorzystania jej poprzez działanie z należytą starannością, w dobrej wierze i w zgodzie z etyką zawodową.

## Bibliografia

### Literatura:

Balcerzak M., *Oddziaływanie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sferze inter partes i erga omnes*, [w:] A. Śledzińska-Simon, M. Wyrzykowski (red.), *Precedens w polskim systemie prawa*, Warszawa 2010.

Bartosik Ł., *Tabloidyzacja sposobu przedstawiania polityki i polityków w dzienniku „Fakt”*, [w:] P. Dudek, M. Kuś (red.), *Prawne, ekonomiczne i polityczne aspekty funkcjonowania mediów i kreowania ich zawartości*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2010.

Domagalski M., *Hieny Roku: jak mocno można piętnować*, Rzeczpospolita z dnia 6–7 października 2012.

---

<sup>37</sup> P. Dudek, M. Kuś, *Prawne, ekonomiczne i polityczne aspekty funkcjonowania mediów i kreowania ich zawartości*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2010.

<sup>38</sup> Wyrok ETPCz w sprawie *Jersild v. Dania* z dnia 23 września 1994r., nr skargi 15890/89.

Dudek P., M. Kuś (red.), *Prawne, ekonomiczne i polityczne aspekty funkcjonowania mediów i kreowania ich zawartości*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2010.

Esser F., *Tabloidization of News. A comparative Analysis of Anglo-American and German Press Journalism*, "European Journal of communication", 1999, vol. 14 (3), s. 293.

Garlicki L., *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, Tom I: *Komentarz do art. 1-18*, wyd. C.H. Beck, Warszawa 2010.

Kamiński I.C., *Ograniczenia swobody wypowiedzi dopuszczalne w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Analiza krytyczna*, Warszawa 2010.

Kamiński I.C., *Swoboda wypowiedzi w orzeczeniach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu*, Zakamycze 2006.

Machaj Ł., *Wypowiedzi symboliczne w orzecznictwie Sądu Najwyższego USA*, Wrocław 2011.

Masternak-Kubiak M., [w:] Jabłoński M. (red.), *Wolności i prawa jednostki w Konstytucji RP*, Tom I: *Idee i zasady przewodnie konstytucyjnej regulacji wolności i praw jednostki w RP*, C.H. Beck, Warszawa 2010.

Nowicki M.A., *Wokół Konwencji Europejskiej*, Warszawa 2009.

Nowińska E., *Wolność wypowiedzi prasowej*, Wolters Kluwer Polska, Kraków 2007.

Sobczak J., *Fetysz wolności prasy*, [w:] M. Kuś (red.), *Prawne, ekonomiczne i polityczne aspekty funkcjonowania wolności mediów i kreowania ich zawartości*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2010.

Sobczak J., *Prawo prasowe. Komentarz*, Lex a Wolters Kluwer Buisness, Warszawa 2008.

Szot L., *Obiektywizm w mediach publicznych*, [w:] P. A. Bielawski, Ostrowski (red.), *Media publiczne. System medialny w Polsce – pytania i dezyderaty*, wyd. Naukowe SCRIPTORIUM, Poznań–Opole 2011.

## Akty prawne:

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r., Dz. U. 1993 Nr 61, poz. 284 ze zm.

## Wyroki:

Wyrok ETPCz w sprawie *Handyside p. Wielkiej Brytanii* z dnia 7 grudnia 1976 r., skarga nr 5493/72.

Wyrok ETPCz w sprawie *Lingens v. Austria* z dnia 8 lipca 1986 r., skarga nr 9815/82.

Decyzja ETPCz w sprawie *Otto – Preminger – Institut v. Austria* z dnia 12 kwietnia 1991 r., skarga nr 13470/87.

Wyrok ETPCz w sprawie *CasadoCoca v. Hiszpania* z dnia 24 lutego 1994 r., skarga nr 15450/89.

Wyrok ETPCz w sprawie *Jersild v. Danii* z dnia 23 września 1994 r., nr skargi 15890/89.

Wyrok ETPCz w sprawie *Prager i Oberschlick v. Austria* z dnia 26 kwietnia 1995 r., skarga nr 15974/90.

Wyrok ETPCz w sprawie *Godwin v. Zjednoczone Królestwo* z dnia 27 marca 1996 r., skarga nr 17488/90.

Wyrok ETPCz w sprawie *Dalban v. Rumunia* z dnia 28 września 1998 r., skarga nr 28114/95.

Wyrok ETPCz w sprawie *Bladet Trompo A/s i Stensaas p. Norwegii* z dnia 20 maja 1999 r., skarga nr 21980/93.

Wyrok ETPCz w sprawie *Jerusalem v. Austria* z dnia 27 lutego 2001 r., skarga nr 26958/95.

Wyrok ETPCz w sprawie *Feldek v. Słowacja* z dnia 12 lipca 2001 r., skarga nr 29032/95.

Wyrok ETPCz w sprawie *Pedersen i Baadsgaard v. Dania* z dnia 19 czerwca 2003 r., skarga nr 49017/99.

Wyrok ETPCz w sprawie *Selisto v. Finlandia* z dnia 16 listopada 2004 r., skarga nr 56767/00.

Wyrok ETPCz w sprawie *Standard Verlagsgesellschaft mbH* z dnia 22 lutego 2007 r., skarga nr 37464/02.

Wyrok ETPCz w sprawie *Rumyana Ivanova v. Bułgaria* z dnia 14 lutego 2008 r., skarga nr 36207/03.

Wyrok ETPCz w sprawie *Blaja News Sp. z o.o. v. Polska* z dnia 26 listopada 2013 r., skarga nr 59545/10.

### Inne:

<http://www.sdp.pl/s/kodeks-etyki-dziennikarskiej-sdp> (data dostępu: 17.11.2014).

[http://www.radaetykimediow.pl/index.php?option=com\\_content&view=category&layout=blog&id=2&Itemid=3](http://www.radaetykimediow.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=2&Itemid=3) (data dostępu: 17.11.2014).

<http://www.zb.eco.pl/bzb/31/deklarac.htm> (data dostępu: 17.11.2014).

